
UDK 821.161.1-1:811.163.42'255

81'255

Izvorni znanstveni članak

Primljen 26. IX. 2014.

LUCIA KOLEGA ♦ RAFAELA BOŽIĆ

Sveučilište u Zadru

luciakolega@rocketmail.com – rbozic@unizd.hr

PJESMA 24 ДЕКАБРЯ 1971 ГОДА ИОСИФА БРОДСКОГА У ПРИЈЕВОДИМА НА ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Sažetak

Cilj ovog rada je usporediti i analizirati prijevode pjesme *24 декабря 1971 года* (24. prosinca 1971.) Iosifa Brodskog, tj. analizirati adekvatnost prevodilačkih postupaka i rješenja pri prijevodu ove pjesme. Provedena analiza ukazuje na prijevod F. Cacana kao adekvatniji prikaz poetike Brodskog.

Ključne riječi: Iosif Brodskij, prevođenje, Irena Lukšić, Fikret Cacan

Uvod

Iosif Aleksandrovič Brodskij je zasigurno najveće ime ruske književnosti druge polovice 20. stoljeća. Pjesnik i esejist koji je za svoje stvaralaštvo dobio 1987. Nobelovu nagradu za književnost. Njegovo stvaralaštvo prevodilo se i prevodi na mnoge jezike pa tako i na hrvatski.

Cilj ovog rada je usporediti hrvatske prijevode pjesme *24 декабря 1971 года* (24. prosinca 1971. godine) napisane 1972. godine. Iako su se prijevodi ove pjesme koje analiziramo u ovom radu mogli naći i prije

u književnim časopisima, prvi prijevod ove pjesme u knjizi objavljen je 1998. godine u izboru suvremene ruske poezije koji je uredila i prevela Irena Lukšić pod nazivom *Nova ruska poezija* dok je drugi prijevod Fikret Cacan objavio u zbirkama pjesama *Božićne pjesme* iz 2003. te *Postaja u pustinji* iz 2012. godine.¹

1. Analiza prijevoda

Analizirajući ova dva prijevoda, odmah pri prvom čitanju uvidamo da se uvelike razlikuju kako u leksičkim, tako i u stilističkim rješenjima.

U izvorniku se pjesma sastoji od sedam strofa pisanih sestinom. U prijevodu Irene Lukšić nailazimo na šest strofa, od kojih se prva sastoji od dvanaest stihova. Iako su u knjizi Irene Lukšić i ruski izvornik i hrvatski prijevod tiskani u gore spomenutoj formi, zasigurno je riječ o tiskarskoj pogrješci.² U prijevodu Fikreta Cacana se jasno ističe da se pjesma sastoji od sedam strofa u obliku sestine.

Pjesma je u izvorniku napisana u obliku anapesta. Anapest je trosložna metrička stopa, naglašena na trećem slogu. Kako bi bila jasno vidljiva preciznost i strogost silabotonike Brodskog, navodimo metričku shemu prve strofe.

В Рождество все немного волхвы.	υ υ - υ υ - υ υ -
В продовольственных слякоть и давка.	υ υ - υ υ - υ υ - υ
Из-за банки кофейной халвы	υ υ - υ υ - υ υ -
производит осаду прилавка	υ υ - υ υ - υ υ - υ
грудой свертков навьюченный люд:	- υ - υ υ - υ υ -
каждый сам себе царь и верблюд.	- υ - υ υ - υ υ -

Ovakvu metričku shemu izrazito je teško postići u hrvatskom jeziku, a naša, osobito suvremena, poezija i nije sklona silabotonici. Stoga i nije neobično da Irena Lukšić ne slijedi originalnu metričku shemu i što ne oblikuje pjesmu u nekoj drugoj metričkoj formi. Iz istih razloga ni Fikret Cacan ne slijedi originalnu metričku shemu, ali znajući za vezanost

1 Ranije prijevode pjesme ovih autora u časopisima ne navodimo.

2 Izdanje i inače obiluje tiskarskim pogrješcima.

ruskoga stiha za strogu pjesničku formu nastoji u svom prijevodu na neki drugi način ostvariti pravilniju metričku shemu kako bi barem djelomično reflektirao onaj segment poetike Brodskog koji ga snažno vezuje uz tradiciju ruskoga silabotoničkog stiha, tj. uz tradiciju Puškina, Ane Ahmatove i ostalih velikana ruske poezije:

```

  v - v v v - v - v
v v - v v - v v - v
v - v v - v v - v
v - v v - v v - v
- v - v v v - v - v - v
- v v v v - v - v - v

```

Iz metričke sheme je vidljivo da, iako ne tako pravilna kao metrička shema Brodskog, metrička shema stiha u prijevodu F. Cacana ipak teži silabotonici, ponekad čak uspijevajući realizirati izvornu metričku shema (kao npr. u drugom stihu prve strofe).

Shema rime kod Brodskog je vrlo stroga i pravilna: ababcc. U prijevodu I. Lukšić pronalazimo doduše rima, ali ne sustavno. Postoje stihovi koji se uopće ne rimuju: npr. „...*ni blaga, jasli, ni Nje, / nad Kojom zlatni nimbus sjaji.*“ Ili pak zadnji dvostih: „*U sebi se ćutiš bez stida; / gledaš nebo i vidiš – zvijezda.*“

Problem nedostatka rime je dvojak. Kao prvo iznevjerava se priroda izvornoga teksta, a kao drugo gubi se silina poantiranja – što je osobit problem posebice na kraju pjesme.

Kod Cacana rima je doduše najčešće „nečista“, ali to je u stvaralaštvu Brodskog koji koristi sve oblike rima koje su mu na raspolaganju sasvim legitimni postupak. Uz to Cacan strogo prati shemu rime u izvorniku (*ababcc*) te i na toj razini daje pravu sliku Brodskog kao pjesnika izrazito naslonjena na pjesničku tradiciju. Uz to realizira se i poantiranje naglašeno rimom što je vrlo važan aspekt pjesničkoga izraza.

Velika razlika u ova dva prijevoda očituje se i u leksičkoj domeni. Naime, analizirajući prijevode možemo zaključiti da su Lukšić i Cacan često nudili različita rješenja za prijevod ruskih riječi. U samom naslovu

pjesme kod Irene Lukšić nailazimo na *24. prosinac*, dok kod Fikreta Cacanana nailazimo na *24. prosinca*. Dakle, Lukšić prevodi *24 декабря* tako što prosinac ostavlja u obliku nominativa što nije slučaj u izvorniku, a Cacan ostavlja riječ u obliku genitiva kao i u izvorniku. Iako u hrvatskome jeziku možemo naići na oba oblika u datumima, u standardnom jeziku je mjesec ipak u genitivu. U ruskome jeziku standardni je oblik također uvijek dekliniran, u genitivu. No, s obzirom na to da je u hrvatskome jeziku oblik u nominativu izrazito učestao, mogu se oba ova rješenja smatrati adekvatnima.

U prvom stihu „В Рождество все немного волхвы“ također nailazimo na različite prijevode. Kod Lukšić je to „*Na Božić svi su mali čarobnjaci*“, a kod Cacanana „*Na Božić svi su kralj pomalo*“. Vidimo da je razlika u prijevodu riječi *немного волхвы*. Ruska riječ *немного* se u rječnicima prevodi kao *malo, donekle, pomalo*, a riječ *волхвы* kao *čarobnjak, mag, vračar, gatar*. Iako u rječniku ne nalazimo riječ *kralj*, u ruskom jeziku se ona koristi u tom smislu i to upravo u biblijskom kontekstu (*Покло́нение волхво́в – poklon Sveta tri kralja*). Dakle, riječ *волхвы* rabi se za „tri kralja“, „tri mudraca“ koja dolaze darivati Isusa. S obzirom na to da je glavni motiv pjesme Božić, i darivanje malog Isusa, Cacanov prijevod je adekvatniji i bolje odražava ideju i temu pjesme. Doslovan prijevod „čarobnjaci“, pogotovo uz epitet „*mali*“, sasvim je pogrešan jer ukazuje na profano tumačenje pjesme koje ovdje ne dolazi u obzir. Još jedan mogući prijevod „*mudraci*“ (*tri mudraca*) također ustupa mjesto znatno jasnijim „kraljevima“ koji nose očitu konotaciju na božićni motiv.

U drugom stihu je riječ *в продовольственных* kod Lukšić prevedeno *u trgovinama*, a kod Cacanana *u dućanima*. Lukšić nudi rješenje koje je prihvatljivije u standardnome hrvatskom jeziku, a Cacan uzima riječ koja ima razgovornu karakteristiku. Iako se rješenje I. Lukšić može prihvatiti, Cacanovo rješenje može se smatrati adekvatnijim ako se uzme u obzir činjenica da je u samom originalu uvelike prisutan razgovorni leksik. Potvrdu za ovo nalazimo i u sljedećoj strofi, *кофейная халва* je kod Lukšić prevedena *kaveni kolači*, a kod Cacanana *kafena halva*. U rječniku stranih riječi nailazimo na definiciju „*halva (ar.) alva* orijentalni slatkiš od meda, šećera, škrobnog brašna, masti i dr.“ (Anić, Klaić, Domović,

1999: 521). *Halva* je osobito raširena u Bosni i u ostalim zemljama na Balkanu. Dakle i u hrvatskome jeziku nije neobično čuti riječ *halva*. Cacanov prijevod je stoga adekvatniji. Lukšić je ponudila standardniju i razumljiviju riječ, ali smisao i razgovorna nijasa nedostaju. Iako možda ne će svi čitatelji znati što je halva, nije u redu svaku nepoznatu riječ zamjenjivati jasnijom riječi općenitijega značenja. Tako se osiromašuje ne samo rječnik pjesnika već i rječnik čitatelja.

Razlika u prilazu stilu vidljiva je i kod riječi *kavena* i *kafena*. Cacan izabire oblik *kafena* koji je također karakterističan u bosanskome govornom području. Time pokušava zadržati razgovorni karakter pjesme. Međutim, ovaj je prijevod ipak donekle sporan jer može dovesti do nejasnoće radi li se o razgovornome obliku za smeđu boju ili pak razgovorni oblik odnosnoga pridjeva koji bi u standardnom obliku glasio *kaven* i bio semantički puno jasniji. Ovdje se može prihvatiti rješenje I. Lukšić kao adekvatnije.

Zadnja tri stiha prve strofe „производит осаду прилавка / грудой свертков навьюченный люд: / каждый сам себе царь и верблюд“ su također različito prevedena. Lukšić ih prevodi „*opsjeda se tezga kao da je zlato, / od pretovarenih ljudi sve sijeva: / svatko je sam sebi car i deva*“, a Cacan „*izaziva opsadu tezge/ hrpom smotaka natovareno ljudstvo: / svatko je sebi car i deva usto*.“ Vidljivo je da su prevoditelji zadržali iste interpukcijske znakove kao i izvornik, ali leksik se poprilično razlikuje. Lukšić uvodi imenicu *zlato* i glagol *sijeva* koje ne nalazimo u originalu, a Cacan se drži istih oblika riječi, samo što u zadnjem stihu uvodi riječ *usto*. Jasno je da se ne može prihvatiti postupak dodavanja riječi kao adekvatan prevodilački postupak, osobito ako takav postupak znatno mijenja stil pisca. Takav način prevođenja odaje lažnu sliku izvornoga teksta i autorove manire. Npr. već je Cesarićev prijevod Puškinove pjesme Не пой, красавица, при мне (*Ne pjevaj ljepotice kraj mene*) kritiziran zbog cesarićevskih, a ne puškinovskih epiteta (usp. Venturin, 1994: 33) koji odaju sasvim drugačiju sliku pjesme i pjesnika, no što je to u izvorniku. Dok riječ *usto* koju Cacan dodaje radi rime možemo prihvatiti jer ne mijenja jezik Brodskog, uvođenje dodatnih pridjeva, usporedbi i glagola kako to radi I. Lukšić ne možemo smatrati adekvatnim jer one

mijenjaju stil pjesnika tako da se čini da je Brodskij sklon pretjeranoj uporabi epiteta i usporedbi što svakako nije slučaj.

Druga strofa također ukazuje na pojedine leksičke razlike. Izvorni tekst druge strofe je „Сетки, сумки, авоськи, кульки, / шапки, галстуки, сбитые набок. / Запах водки, хвои и трески, / мандаринов, корицы и яблок. / Хаос лиц, и не видно тропы / в Вифлеем из-за снежной крупы.“ Kod Lukšić nalazimo prijevod „*Mreže, torbe, taške, vreće, / kape i kravate stoje ukrivo. / Miris votke, bakalara i jelke / jabuke, cimeta i mandarine. / Kaos lica, od snježne krupe / za Betlehem nema puta.*“ Kod Cacana pak nalazimo „*Mrežice, kese, vrećice kraj torba, / kape, kravate oštrih krivina. / Miris votke, bakalara i bora, / cimeta, jabuka i mandarina. / Kaos lica, ne vidiš staze jedne / k Betlehemu zbog krupice snježne.*“ Kod Cacana imamo umanjenicu *mrežice* te ponovno regionalizam, razgovornu riječ *kese*. Lukšić također uvodi regionalizam *taške*. U drugom stihu Lukšić daje doslovniji prijevod (*kape i kravate stoje ukrivo*) dok Cacan nastoji što bolje prikazati pjesničku sliku (*kravate oštrih krivina*). Sljedeća dva stiha su slična samo što kod Lukšić imamo *jelke*, a kod Cacana *bor* te je red riječi nešto drugačiji. Ovdje treba napomenuti da se tradicionalno u Hrvatskoj za božićnu jelku koristi izraz *bor* (čak i kada se zapravo ne kiti bor), pa tako oba prijevoda možemo smatrati adekvatnima. U zadnja dva stiha se razlika u leksiku više očituje. Lukšić prijevodom „*snježne krupe*“ ostvaruje pomalo nerazumljivu sintagmu (O čemu se zapravo radi? Je li to meteorološka pojava?) dok Cacan, iako mijenja originalni red riječi ipak ne gubi smisao pjesničke slike, postiže rimu te rabi jasniju sintagmu „*zbog krupice snježne*“ (*krupica – gris*). Očito je da se ne radi o meteorološkoj pojavi nego o jurnjavi za izobiljem u hrani.

U trećoj strofi nailazimo na još znatnije leksičke razlike nego u prethodnoj. Već u prvom stihu „И разносчики скромных даров“ kod Lukšić nailazimo na „*Raznosači skromnih stvari*“, a kod Cacana „*I raznosači darova skromnih.*“ Lukšić ispušta slovo *i* koje se nalazi u izvorniku i riječ дар превodi kao *stvar*. Cacanov prijevod je adekvatniji, riječ *dar* je doslovan prijevod izvornika, a također bolje odražava temu Božića. Naime, vrijeme Božića je vrijeme darivanja, stoga riječ *stvari* ne oslikava

vjerno samu temu i ideju. U drugom stihu Lukšić teži doslovnijem prijevodu dok Cacana slobodnije vlada leksikom, ali pritom zadržava pjesničku sliku. U trećem stihu Lukšić ispušta prijevod riječi провалах, no kod Cacana imamo prijevod *ponorima*. Također, Lukšić dodaje riječ *malim* koja se ne nalazi u originalu dok Cacana dodaje riječ *brojnih* zbog postizanja rime (*skromnih/brojnih*). U četvrtom stihu je tek red riječi drugačiji u oba prijevoda te kod Lukšić nailazimo na „znajuć čak da u spilji je pusto“, a kod Cacana „čak znajuć da je špilja prazna opet.“ Tu su prisutne male i ne toliko važne varijacije. Posljednja pak dva stiha se razlikuju. Tako kod Lukšić nailazimo na „ni blaga, ni jasli, ni Nje / nad kojom zlatni nimbus sjaji“, a kod Cacana „ni pastira, ni jasala, ni vola, / ni One nad kojom se zlati aureola.“ Lukšić se drži izvornika, a Cacana uvodi riječ *pastiri*. Iako tu riječ ne nalazimo u originalu, ne možemo reći da ne pristaje u kontekstu pjesme. Važno je istaknuti to da oboje ispuštaju crtu koja se nalazi u originalu „над Которою – нимб золотой.“ Ipak to je razumljivo s obzirom na to da je u ruskom jeziku crta (типе) česta pojava i najčešće je zamjena za pomoćni glagol *есть*.³ Zamjećujemo i razliku u prijevodu riječi нимб. Lukšić koristi riječ *nimbus* dok Cacana koristi riječ *aureola*. Cacanaov prijevod postiže rimu, a time i pravilniju formu pjesme te riječ *aureola* bolje izaziva pjesničku sliku kod čitatelja. Naime prvo značenje riječi *nimbus* je tamni, sivi oblak iz kojeg padaju oborine. Naravno da se iz konteksta može protumačiti da je riječ o aureoli (*nimbus sjaji*), ali Cacanaov prijevod ipak možemo smatrati jasnijim i bolje ukomponiranim u tijelo pjesme.

Sljedeća strofa također ukazuje na pojedine leksičke razlike. Prva dva stiha te posljednji stih se razlikuju tek u redu riječi, ali ostali stihovi se

3 U ruskom jeziku crta se u nekim slučajevima stavlja između subjekta i predikata u prezentu (umjesto enklitičkih oblika glagola *biti* kojih u ruskom jeziku nema); može se nalaziti i iza istovrsnih rečeničnih članova ispred riječi koja se na njih odnosi; također se može nalaziti ispred apozicije koja dolazi na kraj rečenice; crta služi i za odvajanje veznih sredstava na razini teksta; za isticanje raširene rečenice; za isticanje istovrsnih rečeničnih članova; može se nalaziti između predikata, ako drugi sadrži neočekivani zaključak ili suprotnost; između dva istovrsna člana rečenice, ukoliko su spojeni bez pomoći veznika; za izražavanje suprotstavljanja; između dijelova nezavisno složene rečenice pri označavanju neočekivanog i naglog prijelaza na drugu misao ili ispred izražavanja posljedice. Kada se crta rabi na mjestu zareza, ta interpunkcijska varijanta obično je u stilističkoj funkciji isticanja nijanse smisla i osobine stila (Г у ж в а, 1971: 253-255).

ipak više razlikuju u leksiku. Tako je prijevod originala „Знал бы Ирод, что чем он сильней, / тем верней, неизбежнее чудо. / Постоянство такого родства – / основной механизм Рождества kod Lukšić „*Da je znao Herod – u jakom stanju / najstvarnija su sva ta čuda. / Postojanost je takvog otkrića – / glavni mehanizam Božića*“, a kod Cacana „*Da je Herod znao, što god jači bio / to je stvarnije, neizbježnije čudo. / I takvog srodstva značaj stalni / mehanizam je Božića glavni.*“ Prijevod Irene Lukšić nalikuje izvorniku, ali je pomalo nejasan razlog zbog kojega ubacuje crtu koje u originalu nema te također ispušta gradaciju pridjeva (что чем он сильней / *u jakom stanju*) i pridjev неизбежнее. Uz to rečenica je sasvim nejasna. Kod Cacana je jasnije uočljivija gradacija pridjeva (što god jači bio) i pojavljuje se jednak broj riječi kao u izvorniku, tj. ništa ne ispušta. Uz to rečenica je i semantički sasvim jasna: što god se Herod jače borio to će se čudo neizbježnije dogoditi. Također je razlika u prijevodu riječi родства – Lukšić je prevodi *otkrića*, a Cacan *srodstva*. U rječniku Madatova – Poljanec pronalazimo prijevod riječi *srodstvo* kao i kod Cacana i taj prijevod je zasigurno adekvatniji, osobito ako opet uzmemo u obzir samu temu pjesme. Riječ *srodstvo* se u ovom kontekstu može tumačiti kao srodstvo između Isusa Krista i ljudi, srodstvo u vidu Isusa Krista kao našeg Spasitelja i brata. U zadnja dva stiha kod Lukšić nailazimo na crtu kao i u originalu, ali kod Cacana je ona ispuštena. Kod Lukšić je tu ipak izraženija pjesnička stanka, ali i Cacanov prijevod možemo smatrati adekvatnim.

I peta strofa se uvelike razlikuje na razini leksika. U prvom stihu glagol праздновать Lukšić prevodi *praznovati*, a Cacan *slaviti* te je red riječi drugačiji, Lukšić slijedi sintaksu izvornika, a Cacan je prilagođava rimi. U drugom i trećem stihu nailazimo na potpuno drugačije prijevode. Pa tako Lukšić prevodi „То и празднуют нынче везде, / что Его приближение, сдвигая / все столы“ као „*To praznuju svuda danas / približavanje Njegovo sklanja / svaki tron*“, a Cacan kao „*Ono što posvuda se sada slavi / njegovo je približavanje, oko stola / primičući se.*“ Razliku u glagolima *praznuju* i *slavi* smo već spomenuli i utvrdili da razlika nije toliko bitna jer je riječ o sinonimima. Vidimo da Lukšić, slijedeći original, riječ *Njegovo* piše velikim slovom te sintagmu сдвигая

все столы преводи kao *sklanja svaki tron*. Prijevod je nejasan. Zašto se imenica *stol* prevodi kao *tron* kad se radi upravo o stolovima, praznovanju, obiteljskom slavlju i općenito približavanju ljudi. Uostalom što to znači „sklanja“ svaki tron? Kamo sklanja? Smisao stiha u izvorniku je: približava stolove/ljude na zajedničko blagovanje, slavlje, ljudsku toplinu – što se ovim prijevodom potpuno gubi. Cacan je korektan u svom prijevodu. Sljedeći stihovi se također razlikuju: „Не потребность в звезде / пусть еще, но уж воля благая / в человеках видна издали, / и костры пастухи разожгли“, Lukšić ih prevodi „*Zvijezde nisu za nas / nužnost, već volja blaga / što iz čovjeka nadaleko se širi / i vatre što pale ih pastiri*“ – što je ponovo poprilično nejasno. U izvorniku nema nikakvih „nas“ – što je prema našem sudu velika promjena u semantici teksta – promjena kakva se ne bi smjela uvoditi. Cacanov prijevod ipak je jasniji: „*Ne potreba da se javi / zvijezda, nego je blaga volja / u čovjeku to što se izdaleka nazire / i pastiri upalili vatre.*“

U sljedećoj strofi također nailazimo na znatne leksičke razlike. Šestu strofu „Валит снег; не дымят, но трубят / трубы кровель. Все лица, как пятна. / Ирод пьет. Бабы прячут ребят. / Кто грядет – никому непонятно! / мы не знаем примет, и сердца / могут вдруг не признать пришлеца“ Lukšić prevodi „*Pada snijeg; ne dime se nego trube / dimnjaci s krovova. Lice su mrlje / Herod pije. Žene se trude skloniti djecu. Razne hulje / neznane stižu, bez znaka / i srca mogu ne znati došljaka*“, dok je Cacan prevodi „*Snijeg zasipa; ne dime se nego viju / cijevi krovova. Sva lica kao platno. / Herod pije. Novorođenčad žene kriju. / A tko dolazi – nikome nije jasno, / i srca mogu, jer mi ne znamo znaka, / odjednom i ne priznati došljaka.*“ Vidljiva je razlika već u prvom stihu kod sintagme валит снег, Lukšić glagol prevodi uobičajenim glagolom „*pada*“, a Cacan nudi drugačije rješenje (*zasipa*) čime postiže izražajniju sliku. Sljedeći stih Lukšić ponovno prilagođava izvorniku i prevodi doslovnije, no ipak u četvrtom stihu ispušta crtu. Cacan zadržava crtu u četvrtom stihu, ali vidljivo je da većinu stihova prevodi potpuno drugačije. Pa imamo konstrukciju *viju cijevi krovova* i potpuno drugačiju konstrukciju od izvornika: *Sva lica kao platno*. Iako je u izvorniku značenje sintagme *Sva lica su kao mrlje*, Cacan nam dočarava zanimljivu

pjesničku sliku. Naime, u njegovu prijevodu su ta lica prazna poput platna kao da nešto iščekuju, a poznato nam je da je ovdje riječ o iščekivanju dolaska, tj. rođenja Isusa Krista pa iako se razlikuje od izvornika, ova se pjesnička slika može prihvatiti. Sljedeći stih „*Кто градѣт – никому непонятно!*“ Lukšić prevodi „*Razne hulje neznane stižu*“, a Cacac „*Аtko dolazi – nikome nije jasno!*“ No, nikakvih hulja u izvorniku nema! Uz to Lukšić, kao što je to već bilo spomenuto, zanemaruje crtu i uvodi sasvim drugačiju sintaktičku konstrukciju. Ne možemo smatrati tu konstrukciju adekvatnom, posebice ako uzmemo u obzir prijašnje stihove. Jasno je da svi ti ljudi, sva ta lica, nešto iščekuju i da im nije poznato tko dolazi (što Cacac vjerno prikazuje), a Lukšić uvodi „*razne neznane hulje*“. Iako u ovoj strofi Cacac u svom prijevodu ima nekoliko nepreciznosti i mogli bismo reći netočnosti: prevodi *cijev* umjesto *dimnjak* i *mrlja* umjesto *platno* – njegove nepreciznosti ne utječu na semantiku pjesme, dok se uvođenjem nepostojećih *hulja* u vrlo bitnom kontekstu potpuno zamagljuje semantička slika pjesme.

U posljednjoj strofi možemo također uvidjeti znatne leksičke razlike kao i u prethodnoj. Posljednja strofa „*Но, когда на дверном сквозняке / из тумана ночного густого / возникает фигура в платке, / и Младенца, и Духа Святого / ощущаешь в себе без стыда; / смотришь в небо и видишь – звезда*“ je kod Lukšić prevedena „*No kad na propuhu / iz noćnog mraka gustog / dolazi figura u rupcu, / i Djeteta i Duha Svetog / u sebi se čutiš bez stida / gledaš nebo i vidiš – zvijezda*“, a kod Cacana „*Ali kada odjednom na vjetru strašnu / iz noćnog oblaka i gustoga / iznikne ona figura u plaštu / i Djeteta i Duha Svetoga / tada osjećaš u sebi bez srama; / gledaš u nebo i vidiš – zvijezda sama*“. Strofa je u prijevodu I. Lukšić opet nejasna. Smisao izvornika je: u sebi bez stida osjećaš Dijete i Duh Sveti. Umjesto ove jasne i duboke poruke čitamo nešto sasvim nejasno. Uz to, ponovimo još jednom, u prijevodu I. Lukšić nedostaje najvažnija rima u pjesmi – ona na njezinu kraju koja snažno poantira. U prijevodu F. Cacana taj je pjesnički postupak zadržan:

„*tada osjećaš u sebi bez srama;
gledaš u nebo i vidiš – zvijezda sama.*“

Iako, na žalost nije rimovana glavna riječ *zvijezda* koja je i posljednja riječ pjesme i time i posebno naglašena, svakako je ovo rješenje puno adekvatnije nego potpuni izostanak rime.

Zaključak

Analizirajući ova dva prijevoda možemo uvidjeti da se prijevodi u velikoj mjeri razlikuju. Osim po formi pjesme i metričkoj shemi, prijevodi se uvelike razlikuju i u domeni leksika. S jedne strane, Irena Lukšić ne slijedi originalnu metričku shemu (anapest) te njezin prijevod nema strogo određenu strukturu i formu, a rima je nesustavna i posebice se osjeća njezin nedostatak u posljednjih stihovima pjesme. Uz to u prijevodu ima znatnih leksičkih pogrješaka koje dijelom pjesmu čine nerazumljivom, a dijelom krivo predstavljaju jezik i stil I. Brodskog. S druge strane, Fikret Cacan, iako ne uspijeva u potpunosti slijediti složenu metričku shemu originala, više pozornosti posvećuje formi i strukturi prijevoda. Kod F. Cacana je rima prisutna i kontinuirana, pjesma na hrvatskome jeziku zadržava osnovne teme, ideje i pjesničke slike koje su prisutne u izvorniku. U stvaralaštvu Brodskog strogo je određena forma, struktura pjesme te je osobito važno očuvati barem u nekoj mjeri tu strukturu. Cacanov prijevod u tom smislu je znatno uspješniji. Pjesma u izvorniku ima velik broj razgovornih leksema. Lukšić više pozornosti pridaje standardnome leksiku, dok Cacan uvodi razgovorni leksik što je svakako vjerodostojnije i adekvatnije. Iako se možda ponekad čini da je Cacanov prijevod „slobodniji“ zapravo je precizniji u izražavanju najvažnijih elemenata izvornika.

Filološki prijevod pjesme

*Na Božić svi su pomalo magi.
U trgovinama bljuzgavica i metež.
Zbog tegle kavene halve
vrše opsadu tezge
hrpom zamotuljaka natovareni ljudi:
svatko je sam sebi car i deva.*

*Mreže, vrećice, torbe, smotuljci.
Šeširi, kravate nakrivljene.
Miris votke, iglica i bakalara,
Mandarina, cimeta i jabuka.
Kaos lica, i ne vidi se staza
do Betlehema zbog snježnoga grisa.*

*I raznosiči skromnih darova
u prijevozna sredstva skaču, guraju na vrata,
nestaju u jamama dvorišta,
čak i znajući da je pusto u špilji:
ni životinja, ni jaslica, ni Nje,
nad Kojom je – aureola zlatna.*

*Praznina. No pri pomisli na nju
Vidiš odjednom kao svjetlo niotkud.
Da je znao Herod da što je on jači,
Da je stvarnije, neizbježnije čudo.
Postojanost takvog srodstva –
Glavni je mehanizam Božića.*

*To i slave danas svuda
jer Njegovo približavanje približava
stolove. Nema potrebe za zvijezdom
još uvijek, već dobra volja
kod ljudi vidi se izdaleka
i vatre su zapalili pastiri.*

*Pada snijeg; ne dime, nego trube
Dimnjaci krovova. Sva lica kao mrlje.
Herod pije. Žene sakrivaju djecu.
Tko dolazi – nikome nije jasno!
Ne znamo znakove i srca mogu
odjednom ne priznati došljaka.*

*Ali kada na snažnom propuhu
Iz noćne guste magle
pojavi se figura s maramom
i Malo Dijete i Dua Sveti
osjećaš u sebi bez srama;
gledaš u nebo i vidiš – zvijezda.*

Izvori i literatura

- ANIĆ, ŠIME, KLAIĆ, NIKOLA, DOMOVIĆ, ŽELIMIR (1999) *Rječnik stranih riječi*, Sani-plus, Zagreb.
- BRODSKIJ, IOSIF (2001) *Sočinenija Iosifa Brodskogo*, Tom. I – VII, Puškinskij fond, Sankt-Peterburg.
- CACAN, FIKRET (2003) *Božićne pjesme*, AGM, Zagreb.
- CACAN, FIKRET (2012) *Postaja u pustinji*, Literis, Zagreb.
- GUŽVA, FEDOR KIRILOVIČ (1971) *Sovremennyj russkij literaturnyj jazyk. Sintaksis*, Višča škola, Kiev.
- LUKŠIĆ, IRENA (1998) *Nova ruska poezija*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb.
- POLJANEC, RADOSLAV, MADATOVA. SERAFINA (2002) *Rusko-hrvatski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb.
- VENTURIN, RADOMIR (1994) „O jednom antologijskom prepjevu s ruskog“, *Književna smotra*, Zagreb, god. XXVI, br. 91, str. 33-34.